

NOVI NAGLASCI ŽENIDBE NA DRUGOM VATIKANSKOM SABORU

DR SMILJAN KOŽUL

Da bismo shvatili koncilsku nauku o ženidbi, potrebno je prije toga reći nešto o raznim laicističko-ideološkim poimanjima i teorijama o ženidbi, koje su kružile i još uvijek kruže u suvremenom društvu. Naime krive nauke često potaknu Crkvu da se duboko i intenzivno zamisli nad nekim pitanjem, da kaže svoju riječ zasnovanu na objavi, tradiciji, nauci otaca i na prirodnom zakonu. Isto će tako trebati ukratko iznijeti pretkoncilsku katoličku nauku o ženidbi, kako bi se moglo uočiti nove naglaske, koje je s tim u vezi Drugi vatikanski sabor stvarno donio.

1. LAICISTIČKO POIMANJE ŽENIDBE

Dvadeseto stoljeće može se bez sumnje okarakterizirati i time što se u njemu na razne načine dovela u sumnju i stavila pod pitanje vrijednost braka, te osnovne i temeljne stanice ljudskog društva.

Tako su već na početku našeg stoljeća kružile teorije prema kojima bi, u industrijaliziranom, emancipiranom, moderno-laicističkom i iluminističkom društvu, došao kraj braku, ukoliko je on stabilna institucija, tj. posve određeno i trajno zajedništvo života između jednog muškarca i jedne žene. Nasuprot tome iste teorije propagiraju život muškarca i žene bez trajnih obaveza i bez čvrstog vezanja. Dok traje ljubav, dok postoji uzajamna volja biti zajedno, dotle traje i brak. Vrhovni ideal ovakvog poimanja braka jest slobodna ljubav. Najočitiiji plod ovih teorija jest razvod braka, koji je uveden u sve civilne legislacije suvremenih laicističko-liberalnih država.

Ovim teorijama treba nadodati druge koje su izrasle na ideološko-političkom terenu. Tako je ostvarenjem države s ideološkom osnovom marksizma, Sovjetskog Saveza, došlo do kontestacije braka kao preživjele individualističko-buržoaske institucije, koja treba nestati. Ovo vrijedi napose za poimanje braka u počecima Sovjetskog Saveza. Ideal društva je u kolektivu. Kolektivizaciju treba ostvariti na svim nivoima, pa prema tome i na obiteljsko-bračnom području. Srećom, uvidjelo se da je takvo poimanje braka neodrživo i neprihvatljivo poradi dostojanstva ljudske osobe, te je naskoro prestalo.

Još je važno spomenuti poimanje braka kakvo je propagirano od strane nacističkih ideologija. Poznato je da prema tom ideološko-političkom sustavu vrhovnu vrijednost predstavlja država. Sve, čovjek i sve njegove vrijednosti, ima biti podređeno toj vrhovnoj vrijednosti. U tom poimanju brak i obitelj imaju samo jedan cilj: *roditi i odgojiti nove podanike države*. Dapače, išlo se tako daleko da se naučavalo kako brak treba eliminirati, jer se rađanje i odgoj djece može ostvariti i izvan braka. Nije potrebno ni spominjati razne monstruozne pokuse koji su u tom pravcu stvarno vršeni u nacističkoj Njemačkoj.

Da bismo dobili zaokruženu sliku zabluda s obzirom na brak u ovom našem stoljeću, spomenimo i to da u mnogim zapadnim zemljama postoji pokret koji se zauzima za ozakonjenje »bračnog života« osoba istog spola, muškarca s muškarcem, žene sa ženom. Traži se legalizacija takvih institucija. Poznato je da je u Danskoj takav prijedlog bio diskutiran čak u parlamentu i da se o njem glasalo. Srećom, pobijedio je razum, te je prijedlog bio odbačen. Iz svega navedenog može se zaključiti da su nestabilnost i kriva poimanja braka, u naše dane tako raširena te postaju problem broj jedan, kako suvremenog društva tako i Crkve.

U ovakvoj klimi Crkva je nastojala braniti uzvišene vrednote braka, ne samo one duhovnog značaja, nego i one koje počivaju na ljudskoj naravi(1). Upravo zbog svega toga, možda ni u jednom razdoblju Crkve, nisu bile tako intenzivno proučavane: *narav, vlastitosti i svrha* braka, kao u ovom našem stoljeću (2). Pa i Drugi vatikanski sabor, želeći da u pastoralnoj konstituciji *O Crkvi u suvremenom svijetu*, rekne čitavom čovječanstvu riječ zasnovanu na Božjoj objavi o nekim gorućim problemima o kojima govori, na prvo mjesto stavlja brak i obitelj.

2. PRETKONCILSKA NAUKA O BRAKU U KATOLIČKOJ CRKVI

Posve je razumljivo da su kroz stoljeća postojala stanovita mimoilaženja u katoličkoj Crkvi s obzirom na poimanje braka i nauku o njemu. O tim mimoilaženjima ne možemo ovdje govoriti. No isto je tako sigurno da je u mnogim pitanjima postojalo opće naučavanje, prihvaćeno od većine teologa. To opće poimanje možemo označiti tradicionalnom naukom Crkve o ženidbi.

Nauka Crkve o ženidbi, kao i o ostalim ljudskim vrednotama, počiva na dva temelja. Prvi je BOŽJA OBJAVA. Bog je doista i o ženidbi objavio svoju misao koju nam prenosi Sveto pismo (3). Mnoge temeljne oznake braka nalaze svoje zadnje opravdanje, svoj zadnji razlog i tu-

1 Navedimo samo neke službene dokumente Crkve o braku izdane u ovom stoljeću: *Codex Juris Canonici*, Lib. III, *De rebus*, Tit. VII, *De matrimonio*, cann. 1012 — 1143; PIO XI, *Casti connubii* in AAS 22 (1930) 539—592; PIO XII, *Discorso al Tribunale della S. R. Rota*, 3 ottobre 1941, in AAS 33 (1941) 421—426; IDEM, *Discorso alle ostetriche*, 29 ottobre 1951, in AAS 43 (1951) 835—854; CONGREGATIO S. OFFITII, *Decretum de finibus matrimonii*, 1 aprilis 1944, in AAS 36 (1944) 103; *Constitutio pastoralis, Gaudium et spes* in AAS 58 (1965) 5—71.

2 Trebalo bi vrlo mnogo prostora kada bi se željeo navesti samo najglavniju literaturu posvećenu braku.

3 Nema skoro ni jedne knjige Svetog pisma u kojoj se ne govori i o braku.

mačenje upravo u Božjoj objavi. Takve su, na primjer, sakramentalnost, nerazrješivost i jedinstvo braka (4).

Drugi temelj crkvene nauke o ženidbi su NARAVNI ZAKONI koji su usađeni u čovjeka od strane Stvoritelja i čije obdržavanje osigurava optimalno ostvarenje ljudskih vrednota i čovjeka kao takvog.

Mada je istina da je Crkva uvijek razmišljala i o Božjoj objavi koja se tiče braka, i o naravnim zakonima na kojima se temelji bračno zajedništvo muškarca i žene, ipak se dogodilo da je zadnjih stoljeća to razmišljanje bilo uglavnom svedeno na naravne zakone o ženidbi. Tako se dogodilo da su neke bitne oznake braka, koje su objavljene u Svetom pismu, u pretkoncilskoj teološkoj nauci o braku bile zanemarene. To je bio glavni razlog što je i u samoj Crkvi bilo dosta nezadovoljstva s tom naukom, napose poslije promulgacije *Kodeksa kanonskog prava*.⁵ Možda u prvi mah izgleda čudno da se u zakoniku iznosi nauka (zakonima se naime određuje praksa), ipak je u Kodeksu sintetizirana nauka Crkve o *biti, bitnim vlastitostima i ciljevima* kršćanskog braka. Razlog je u tome što je bilo potrebno odrediti u čemu se sastoji bit kršćanskog braka, da bi se onda u pojedinim praktičnim slučajevima moglo ispravno prosuditi da li je izvjesni brak, pravovaljani kršćanski brak ili ne. Evo kako se poimlje brak u *Kodeksu kanonskog prava*.

U kanonu 1012 se veli da je brak sakrament i da ga je sam Krist Gospodin uzdigao na dostojanstvo sakramenta, iz čega slijedi da za kršćanina ne može postojati valjana bračna zajednica ukoliko nije ostvaren sakrament,⁶ te kad bi netko pozitivnim činom volje htio isključiti sakramentalnost ženidbe, ne bi sklopio pravi kršćanski brak. U kanonu 1013 se veli da je prvotni cilj braka (*finis primarius*) rađanje i odgoj djece, te da su drugotni ciljevi braka međusobno pomaganje bračnih drugova i glasoviti *»remedium concupiscentiae«*, sredstvo za rješavanje *požude tijela*. Ovom se formulacijom htjela naglasiti važnost prokreacije, no formula je ispala nespretna jer je ostale ciljeve braka označila kao nešto drugotno, skoro sporedno. Važno je odmah spomenuti da je Kodeks prvi službeni dokument Crkve⁷ u kojem su ciljevi braka hijerarhijski poredani. Upravo će ova formulacija hijerarhičnog poretka bračnih ciljeva postati kamen smutnje i razlog velikih teološko-doktrinarnih rasprava s obzirom na ženidbu, koje su dosegle svoju kulminaciju u koncilskoj dvorani Drugog vatikanskog sabora. U drugom paragrafu istog kanona nabrajaju se bitne vlastitosti kršćanskog braka *»proprietaes essentielles«*, a to su *»unitas — jedinstvo«*, što znači jedan muškarac i jedna žena; te *»indissolubilitas — nerazrješivost«*, što hoće reći da bračna veza traje dokle god smrt jednog od bračnih drugova ne prekine tu nerazrješivu vezu. Istakavši ove dvije bitne vlastitosti ženidbe, htjelo se naglasiti da bi nevaljan bio onaj brak u kojem bi jedan ili oba

4 Danas većina teologa prihvaća i zastupa da ove vlastitosti braka nalaze svoje opravdanje i fundiranost upravo na Božjoj objavi.

5 *Codex Juris Canonici*, je promulgiran 1917.

6 Od Pia IX. naovamo Crkva posebno sve više naglašava neodvojivost *»inseparabilitas«* sakramenta od ženidbenog ugovora.

7 Prvi koji je podijelio bračne ciljeve na primarni, prokreaciju, i sve ostale sekundarne, bio je Domenico Soto. Cf. SOTO D., *In IV Sent. d. 33, q. 1, a. 1.*

partnera u momentu sklapanja ženidbe isključili bilo koju od tih bitnih vlastitosti.

U kanonu 1081, § 2, definirana je najintimnija bit braka. Naime, tamo se doslovno veli: »*Consensus matrimonialis est actus voluntatis quo utraque pars tradit et acceptat ius in corpus, perpetuum et exclusivum, in ordine ad actus per aptos ad prolis generationem*«. ⁶ Iz ove formulacije slijedi da je najintimnija bit braka »*traditio et acceptatio iuris in corpus, perpetuum et exclusivum, in ordine ad actus per se aptos ad prolis generationem* — predavanje i primanje prava na tijelo, trajno i ekkluzivno, s obzirom na čine prikladne za rađanje potomstva«. Jasno je već na prvi pogled da se tako definirana bit braka svodi na običnu *commixtio corporum*. U svakom slučaju iz onog što smo do sada rekli rezultira da je ženidba u Kodeksu promatrana isključivo s biološko-fiziološko-prokreativnog aspekta. Mnogi su teolozi i pravnici u šali izjavili da se brak kako ga određuje Kodeks može s pravom nazvati »*fabrica angelorum*«. Njegove duhovne i autentično ljudske vrijednosti nisu našle u tim formulacijama svoje mjesto. A da i ne govorimo o bitnim elementima braka koji su nam objavljeni u Svetom pismu, kao npr. posvemašnje zajedništvo života, radi kojeg se kida i ona najdublja prirodna povezanost s ocem i majkom; zatim sveukupna integracija bračnih drugova koja u činima bračne ljubavi dosiže svoju kulminaciju, čak do te mjere da nisu više dvoje nego jedno; i na kraju ono životno *biti zajedno bračnih drugova* čime se svako od njih lišava *samoće* koja nije dobra. ⁹ Sve je ovo po Božjoj objavi bitno za brak, no u predkoncilskoj nauci o naravi, vlastitostima i ciljevima braka nije istaknuto. Štoviše, mnogi teolozi i kanonisti, tumačeći narav braka prema naravi bilateralnih ugovora, svode ženidbu na običan bilateralni ugovor čiji je bitni objekt *objectus essentialis: predavanje i primanje prava na tijelo s obzirom na bračne čine*. Neki su autori išli tako daleko da su tvrdili: »Da bi brak bio valjan čak u ekstremnom slučaju u kojem bi netko, s nakanom da se osveti izvjesnoj obitelji, oženio djevojku s preciznom namjerom da joj nanese patnju, da joj život učini trajnim mučeništvom, te da se na taj način osveti rodbini, sve bi to, doduše, bio smrtni grijeh, no ukoliko isti s pozitivnim činom volje ne bi isključio *predavanje i primanje prava na tijelo s obzirom na čine prikladne za rađanje*... njegov bi brak bio valjan«. ¹⁰ Štoviše, nastavlja isti autor: »Kad bi dotični čak razmišljao o tome da kasnije ubije svoju ženu, no ne bi isključivao *predavanje i primanje prava na tijelo*... brak bi bio valjan«. ¹¹

Možda će nekome izgledati nevjerojatni upravo citirani tekstovi. Nažalost, oni su bili stvarnost pretkoncilskih manuala u kojima se izlagala bit ženidbe, dapače ima i takvih autora koji to još uvijek zastu-

⁸ Predavanje i primanje prava na tijelo je prema ovoj formulaciji onaj bitni objekt oko koga se sklapa »*contractus matrimonialis*«.

⁹ Cf. Gen 1, 26—28; i Gen 2, 18—25.

¹⁰ Cf. JEMOLO C. A., *Il matrimonio nel diritto canonico*, Milano 1941, *Diritto sostantivo*, c. 3, n. 29, p. 76.

¹¹ *Ibid.*, p. 76

paju,¹² te bi i nakon koncilske nauke htjeli svesti bit braka na bilateralni ugovor čiji je bitni objekt biološko-seksualni.

Poimanje braka kao bilateralnog ugovora čiji se *objectus essentialis* iscrpljuje u *predavanju* i *primanju prava na tijelo s obzirom na bračne čine* i čiji je bitni cilj prokreacija znači osiromašenje te temeljne institucije ljudskog roda; znači stavljanje na stranu ostalih bitnih elemenata ženidbe; i na kraju znači — poglavito staviti u krizu one brakove u kojima nije moguće rađati. Bez sumnje, u ovakvom poimanju ženidbe, prisutna je manihejska primjena shvaćanja ženidbe i ljudske seksualnosti. Oni su, prema manihejskoj nauci, zli i mogu se opravdati samo time što su usmjereni k rađanju.

3. RAZNI TEOLOŠKI POKUŠAJI PRIJE KONCILA

Posve je razumljivo da je koncepcija ženidbe kakva je zacrtana u Kodeksu kanonskog prava naišla u katoličkim teološkim krugovima na stanovitu contestaciju. Pa već je i sam razvoj bioloških, psiholoških, antropoloških, te napose egzegetskih znanosti, koji je u zadnjih 70 godina naglo napredovao, pokazao siromaštvo i neodrživost takvog poimanja ženidbe.

U razdoblju od promulgacije Kodeksa do 1944. velik broj teologa, moralista i kanonista pokušava predložiti nova rješenja, koja bi prikazala bit, bitne vlastitosti i ciljeve braka u bogatstvu u kojem ženidbu prikazuje Objava i kako ju zahtijeva ljudska narav sa svim vrednotama, među kojima je i seksualnost, bez dvojbe autentična ljudska vrijednost. Dapače, baš po seksualnosti čovjek sudjeluje s Bogom u stvaralačkom činu novih ljudskih bića.

Interesantno je da je teološko-doktrinarna rasprava o naravi, ciljevima i bitnim vlastitostima ženidbe bila najintenzivnija u Italiji i Njemačkoj gdje je fašizam odnosno nacizam, propagirao poimanje ženidbe bez daljnje prihvatljive za kršćane i protivne Božjoj objavi.

a) ITALIJA

U Italiji treba spomenuti posebno dva imena. Prvi, CAMILLO VI-GLINO (13), objavio je preko 30-tak članaka u kojima je nastojao pokazati da je bit braka u »posvemašnjem jedinstvu muža i žene«⁽¹⁴⁾, shvaćenom u svim aspektima ljudske ličnosti. Jedinstvo duše i tijela, srca i osjećaja. Prema njemu, tjelesno jedinstvo je samo jedan mali dio sveopćeg bračnog jedinstva supruge, štoviše kad bi tjelesno jedinstvo i bilo nemoguće, ostaje još mnogo prostora na kojem se muž i žena

12 Cf. FEDELE P., *Discussioni e interventi*, in *Annali di dottrina e giurisprudenza canonica, L'amore coniugale I*, Città del Vaticano 1971, pp. 117—123.

13 Navodimo samo neke članke: VIGLINO C., *In che consiste l'una caro, oggetto del matrimonio?* in *Il diritto ecclesiastico italiano*, 38 (1927) 378—395; *Oggetto e fine primario del matrimonio*, *Ibid.*, 40 (1929) 142—149; *Fondamento dell'indissolubilità del matrimonio e il valore morale dell'unione sessuale?*, *Ibid.*, 39 (1928) 313—322.

14 Viglino iznosi svoje poimanje ženidbe poglavito gore u tri citirana članka.

mogu naći. Prema Viglinu, rađanje je samo jedna posljedica ženidbenog jedinstva supruga, a nikako primarni cilj tog jedinstva (15).

Drugo poznato ime u Italiji jest mons. LUIGI CORNAGGIA MEDICI (16). Prema njemu, bit braka je u »posvemašnjoj recipročnoj integraciji bračnih drugova« (17). Ta integracija obuhvaća čitavo biće supruga, sve sfere duše i tijela. Njena realizacija započinje po tjelesnom odnosu »coppula«. Bitni cilj braka, prema učenju Medici-a, *finis essentialis matrimonii*, jest realizacija *posvemašnje recipročne integracije supruga*, a ne prokreacija kako uči tradicionalna nauka o ženidbi.

b) NJEMAČKA

I u Njemačkoj su značajna dva imena. Prvi je dr. HERBERT DOMS (18), koji 1935. objavljuje u Breslau poznatu knjigu *Sinn und Zweck der Ehe*. Knjiga je bila zabranjena od tadašnjih vlasti, dapače čitava je naklada bila uništena. Sačuvao se veoma mali broj primjeraka. Srećom, autor je dvije godine kasnije (1937.) priredio i u Parizu objavio francusko izdanje iste knjige pod naslovom *Du sens et de la fin du mariage*. Ne možemo ovdje ulaziti u detalje njegove nauke. Uglavnom, Doms polazi od contestacije poimanja braka koji bi imao svoj smisao i cilj jedino u prokreaciji. On želi pokazati kakav smisao i značenje ima brak za supruge kao individuume koji taj brak žele i sačinjavaju. On ne promatra brak s objektivno-generalnog stanovišta, nego sa subjektivno-individualnog, te dolazi do zaključka da je bit braka u »*Zweinigkeit — jedinstvu udvoje*« (19). On veli da se dvije osobe žene, ne da bi rađale (u prvi mah oni ni ne misle na to), nego da bi živjele zajedno, da bi ostvarile »jedinstvo udvoje«. Ljudska narav goni pojedinca da stupi u brak: dvije osobe osjećaju da im je daljnji život nezamisliv jednom bez drugoga. Onj ostavljaju i oca i majku da bi ostvarili tu »*Zweinigkeit*«. Ljubav je, prema tome, jedan od najbitnijih elemenata braka. Tako Doms dolazi u konflikt s naukom sv. Tome o ženidbi, napose s tomističkim poimanjem braka koji »nije dovoljno valorizirao ljubav i ostale individualne vrijednosti ženidbe« (20). Prema Domsu ostvarenje »jedinstva udvoje« usmjereno je, po samoj svojoj naravi, k dvama efektima koji mogu biti nazvani i ciljevima (21). Prvotni efekat tiče se samih bračnih drugova, a sastoji se u njihovom međusobnom usavršavanju. Drugi efekat je biološke naravi, tj. prokreacija (22). Prema tome, tradicionalna nauka koja prokreaciju nazivlje primarnim i essentialnim ciljem ženidbe, neodrživa je, zaključuje Doms (23).

15 *Ibid.*

16 Najvažnije djelo LUIGI CORNAGGIA MEDICI jest: *Dell' essenza del matrimonio e di due recenti scritti sull' impotenza in Il diritto ecclesiastico Italiano* 39 (1928) 398—442.

17 *Ibid.*, p. 401

18 Nauka Herberta Domasa o biti, bitnim vlastitostima i ciljevima braka prouzročila je četrdesetih godina našeg stoljeća veliku teološko-moralnu raspravu.

19 Cf. DOMS, *Du sens et de la fin du mariage*, p. 27

20 *Ibid.*, pp. 87—91.

21 *Ibid.*, p. 105

22 *Ibid.*

23 On donosi seriju psiholoških, bioloških, ontoloških i analoških dokaza za to.

Drugo poznato ime u Njemačkoj jest P. BERNARDIN KREMPEL, dominikanac (24). Kako se vidi iz naslova njegove knjige (vidi notu 24), on polazi od Tomine nauke o ženidbi, mada će se u zaključcima posve od nje udaljiti. Bez sumnje, prema sudu teologa (25), Krempelova nauka o ženidbi je najsystematskija. Po njemu se najintimnija bit braka sastoji u »*Lebensvereinigung — Communio vitae*«, tj. u životno egzistencijalnom ujedinjenju supruge. Muškarac i žena su doista primarno i neposredno po ljudskoj naravi vođeni u brak da bi ostvarili »najintimnije zajedništvo života«. U tom zajedništvu oni nalaze maksimalno zadovoljstvo, najveću sreću, osjećajući se recipročno kompletirani (26). Sama narav tog zajedništva zahtijeva *jedinstvo (unitas)* braka. Isto tako i nerazrješivost bračne zajednice počiva na naravi životnog ujedinjenja supruge. Potreban je čitav život da bi se *Lebensvereinigung* ostvarila u što savršenijem obliku. Kako se vidi, po Krempelu su nerazrješivost i jedinstvo braka prerogative same biti braka. Kad je riječ o ciljevima braka, Krempel veli da je primarni i najbitniji cilj ženidbe ostvarenje zajedništva života (27). Radanje se može nazvati *dragocjenim plodom* zajedničkog života supruge, no ni u kojem slučaju prokreacija ne može biti *finis primarius et essentialis* ženidbe (28). Što reći o svim ovim pokušajima?

Bez dvojbe im treba priznati zaslugu što su započeli teološko istraživanje o značenju zajedništva života supruge, te nastojali valorizirati ljudsku seksualnost prikazujući je kao autentičnu vrijednost i Božji dar, što ona i jest. Taj Božji dar, uz svrhu rađanja, ima u braku i druge uzvišene ciljeve. Upravo seksualnost daje nezamjenjivi doprinos tome da se u braku ostvarila posvemašnja integracija (*comunio vitae*) bračnih drugova, iz čega slijedi da ona ima svoju dobrotu neovisno o prokreaciji. S ovim pokušajima započela je nadalje, neodgodiva konfrontacija tradicionalne teološke nauke o braku, s novim znanstvenim spoznajama o čovjeku, do kojih se došlo poglavito u našem stoljeću i to na biološkom, psihološkom, sociološkom i antropološkom polju. Sigurno je i to da se ukazalo na neke bitne vlastitosti ženidbe, koje će Drugi vatikanski sabor prihvatiti i učiniti svojim. U isto vrijeme mora se naglasiti da su ovi pokušaji pretjerali u jednom. Naime, skoro svi su sveli prokreaciju, koja bez sumnje predstavlja bitni element braka, na drugotni cilj, na efekt, na posljedicu bračnog jedinstva, ili na dragocjeni plod bračnog zajedništva. Njihovo inzistiranje na tim pozicijama prouzročilo je u više navrata opomenu Vrhovnog magisterija Crkve (29). Te opomene prelaze u formalnu osudu učenja, koja svode prokreaciju na drugotni cilj, a izrečena je u dekretu svetog Officija: *De finibus matrimonii* (30).

24 BERNARDIN KREMPEL je objavio poznatu knjigu: *Die Zweckfrage der Ehe in neuere Beleuchtung. Begriffen aus dem Wesen der beiden Geschlechter im Lichte der Beziehungslehre des hl. Thomas*, Einsiedeln—Köln, 1941.

25 Cf. LANZA A., *Sui fini del matrimonio (Aproposito di un libro recente)* in *Jus* 4 (1943) 65—72, p. 66.

26 Cf. KREMPEL, *Die Zweckfrage der Ehe...*, p. 259

27 *Ibid.*, pp. 203 ss.

28 *Ibid.*, pp. 213—215.

29 Cf. PIO XII, *Discorso al Tribunale della S. R. Rota; Discorso aimedici*, 29 settembre 1949, in *AAS* 41 (1949) 557—561; *Discorso alle ostetriche*.

30 Cf. *Decretum de finibus matrimonii*, in *AAS* 36 (1944) 103.

Objavljivanjem tog dekreta teološko-doktrinarna disputa o naravi, bitnim vlastitostima i ciljevima braka ulazi u jedno razdoblje prividnog zatišja, da bi ponovno buknula intenzivnije nego prije za vrijeme pripreme i održavanja Drugog vatikanskog sabora. Ta disputa traje još uvijek.

4. ITER KONCILSKOG TEKSTA O BRAKU I OBITELJI

Drugi vatikanski sabor govori o ženidbi u mnogim dokumentima (31), no treba odmah naglasiti da se u svim ostalim dokumentima o braku govori usput, odnosno samo toliko koliko se izvjesna problematika dotiče braka. O braku i obitelji govori se sustavno samo u pastoralnoj konstituciji o *Crkvi u suvremenom svijetu*, i to u drugom dijelu. Tu Koncil raspravlja o pet gorućih pitanja suvremenog svijeta. Prvi gorući problem, prema sudu koncilskih otaca, tiče se upravo dostojanstva braka i obitelji.

Prije nego pređem na detaljniju analizu koncilskog teksta želio bih u nekoliko rečenica iznijeti *ITER*, to jest povijest njegovog nastajanja koja će nam pokazati kako su koncilski oci malo-pomalo napustili pretkoncilsku koncepciju naravi braka i izglasali novu. Stvar je išla veoma teško, tako da nije pretjerano reći da možda nijedan koncilski tekst nije imao tako mučnu povijest kao tekst posvećen braku i obitelji.

U pripremnom razdoblju Koncila tekstove o braku pripremale su dvije komisije. Teološka komisija, kojoj je bio predsjednik kardinal Ottaviani, trebala je pripremiti teološko-doktrinarnu tekstove (Scheme). Komisija za disciplinu sakramenata, trebala je pripremiti disciplinsko-rubricističko-pravne tekstove. Materijali ove druge komisije nas ne zanimaju. Spomenimo i to da oni i nisu bili raspravljani na Koncilu, odnosno da ti tekstovi nisu ušli ni u jedan koncilski dokument.

Teološka je komisija, nakon trogodišnjeg rada i višestrukih uzastopnih redakcija, izradila: *Schema Constitutionis de castitate, virginitate, matrimonio et familia* (32). Ta je shema, zajedno s ostalim materijalima, bila poslana koncilskim ocima da bi se oni na početku zasjedanja Koncila izjasnili o prikladnosti ili ne da taj nacrt dođe u koncilsku dvoranu na raspravu i glasanje.

U spomenutoj se shemi o naravi, bitnim vlastitostima i ciljevima braka govorilo jednako kao u Kodeksu, dapače iz njega su bile preuzete sve teološke formulacije. Bit braka je u *predavanju i primanju prava na tijelo s obzirom na čine prikladne za rađanje*. Preuzima se doslovno hijerarhijska poredanost ciljeva prema kojoj je *primarni cilj rađanje i odgoj djece*, a *svi ostali ciljevi su drugotni*. Spominju se i bitne vlastitosti braka — *jedinstvo i nerazrješivost*. I te vlastitosti, prema toj shemi, imaju svoje tumačenje i opravdanje u rađanju i odgoju potom-

31 Koncil govori o braku u slijedećim dokumentima: AA, bbr. 4, 11, 30; AG, bbr. 11, 19, 39, 41; CD, bbr. 12, 30; DH bbr. 5; GE, bbr. 3, 5, 6, 7, 8, 9; IM, bbr. 10; OT, bbr. 2, 3, 10; SC, bbr. 77, 78; LG, bbr. 7, 12, 34, 35, 41.

32 Cf. *Acta et documenta concilio oecumenico Vaticano II apparando, Series II (Praeparatoria)*, Vol. III, Civ. Vat. 1969, pp. 90—134.

stva (33). Koncilski oci su u velikoj većini odbacili tekst sheme. Obrazloženje se može otprilike ovako formulirati: budući da se brak, prema tom tekstu, promatra još uvijek samo s biološkog stanovišta, treba pripremiti novi tekst koji će govoriti o braku u svim njegovim mnogostrukim dimenzijama: biološkim, psihološkim, fiziološkim i duhovnim. Mnogi su oci u svojim nastupima bili jednodušni u tome da već jednom treba prestati promatrati i prikazivati brak »solummodo physiologica sub specie animalis« (34).

Razvojem koncilskih zbivanja došlo se do zaključka da o braku i obitelji treba govoriti u pastoralnoj konstituciji *De Ecclesia in mundo huius temporis*. Isto tako se došlo do zaključka da se mora osnovati mješovita komisija u kojoj će biti i jedna potkomisija sastavljena od teologa, a druga od predstavnika ostalih znanosti koje se bave brakom (psihologija, pedagogija, sociologija, medicina i slično). Ta bi mješovita komisija pripremila tekst o braku i obitelji, koji bi onda bio predložen koncilskim ocima na diskusiju i glasanje. Osim toga, velik broj koncilskih otaca (spominjem samo neke: kardinali Döphner, Suenens, Alfrink, Leger, Colombo — milanski nadbiskup koji je govorio u ime 30 talijanskih biskupa, kanadski biskupi) zatražio je da shema, koja govori o braku, bude utemeljena na Objavi, te da se otvoreno govori o svim problemima braka i obitelji. Tvrdnja kardinala Döphnera da je Božja objava, govoreći o braku, mnogo prostora posvetila problemima bračne ljubavi i zajedništvu života supruge, veoma se dojmila koncilskih otaca, tako da je odlučeno da budući tekst o braku i obitelji treba i o tome otvoreno govoriti. Na osnovu svih tih smjernica i pismenih priloga mješovita komisija je pripremila tekst o braku i obitelji (35), o kome se zatim raspravljalo u koncilskoj dvorani.

Rasprava je bila veoma živa. Tekst je doživljavao mnoge ispravke i redukcije. Izvjesni je broj otaca tražio da, pod svaku cijenu, u tekst mora ući hijerarhična podjela bračnih ciljeva, kako je formulirana u Kodeksu. Ta ista grupa je napadala tekst zbog toga što se u njemu previše govori o ljubavi. Moglo bi se pomisliti da ljubav spada na bitni element braka o kojem bi čak ovisila valjanost izvjesnog braka (36). Kolika je bila oporba te grupe (radi se o grupi najuvjerenijih tradicionalista) protiv teksta pripremljenog od strane mješovite komisije, vidi se i iz toga što je na dan konačnog glasanja, koje je obavljeno 4. prosinca 1965., samo tri dana prije svečanog zatvaranja Koncila, još uvijek ostalo 155 otaca koji su glasali *non placet*, dok je 2.047 dalo *placet*. Spomenimo još jedan detalj. Kad je izglasan tekst već bio u tiskari (da bi se pripremio primjerak koji će sv. Otac i svi koncilski oci potpisati) ova je grupa poslala svoju delegaciju Pavlu VI. s molbom da on već izglasani tekst o braku i obitelji izbací iz Pastoralne konstitucije. Sveti otac

33 *Ibid.*

34 Cf. *Acta et Documenta Concilio Oecumenico Vaticano II apparanda*, Series II (Praep.), Vol. II, Pars III, Civ. Vat. 1958, p. 956

35 Prvi tekst kojeg su koncilski oci diskutirali u dvorani nalazi se u: *Acta Synodalia Sacrosancti Concilii Vaticani II*, Vol. III, Periodus tertia, Pars V, Civ. Vat. 1975, pp. 116—142.

36 Svi interventi otaca na taj prvi tekst nalaze se u: *Acta Synodalia Sacrosancti Concilii Vaticani II*, Vol. III, Periodus tertia, Pars VI, Civ. Vat. 1975, pp. 50—73; 83—91; 210—223

nije usvojio zahtjev tradicionalista i tekst je 7. prosinca 1965., u prisustvu Pape, još jednom svečano izglasan i potpisan. U tom svečanom glasanju 2.309 koncilskih otaca dalo je svoj *placet*, a samo 75 *non placet*, dok je 7 glasova *nevaljano*. Od tog momenta ovaj koncilski tekst postaje službena nauka katoličke Crkve o braku, usvojena od Vrhovnog magisterija Crkve, to jest Ekumenskog koncila s Papom na čelu. Ta nauka obvezuje sve.

Konačni tekst Pastoralne konstitucije, posvećen braku i obitelji sastoji se od 6 točaka i to od broja 47 do broja 52 uključivo, kronološke numeracije *Gaudium et spes*.

U broju 47 analiziraju se prilike u suvremenom svijetu i ukazuje na kriva i pogubna poimanja braka i obitelji. Upravo zbog toga Koncil želi: »izložiti jasnije neka poglavlja crkvene nauke, želi poučiti i ohrabriti kršćane i sve ljude koji nastoje štititi i promiču izvorno dostojanstvo braka i njegovu uzvišenu i svetu vrijednost« (37). U broju 48 obrađuje se svetost braka i obitelji; broj 49 posvećen je naravi braka i bračne ljubavi, a naslov tog broja glasi *De amore coniugali*; u broju 50 govori se o plodnosti braka. Napominjemo da se upravo u ova tri spomenuta broja (48, 49 i 50) iznose teološko-doktrinarna razmišljanja i zaključci Koncila s obzirom na narav, bit, bitne vlastitosti i ciljeve braka. U broju 51 govori se o poštivanju ljudskog života, koji u braku, prema Božjoj zamisli, ima svoj izvor. To poštivanje zahtijeva, po nauci koncilskog dokumenta, i autentična bračna ljubav. Konačno u broju 52 Koncil upućuje apel svima: pojedincima, Crkvi, državama i sveukupnom društvu da se založe za promicanje dobra braka i obitelji.

5. OPĆE KARAKTERISTIKE TEKSTA

Treba imati u vidu u prvom redu to da se tekst nalazi u pastoralnoj konstituciji o *Crkvi u suvremenom svijetu*, gdje se nastojalo izbjegavati čisto tehničku terminologiju, dostupnu samo teolozima, odnosno malom broju ljudi za koje je tehnička teološka terminologija poznata. U *Gaudium et spes* upotrijebljen je govor koji može biti shvatljiv svim ljudima. Neki su autori, polazeći od toga, htjeli dokazati da koncilski tekst o braku i obitelji nema doktrinarno značenje. No već je sam Koncil riješio tu dilemu. Naime u broju 47 precizirana je namjera Koncila kad se, među ostalim, veli: »Zato Koncil, izlažući jasnije neka poglavlja crkvene nauke (o braku), želi poučiti i ohrabriti kršćane i sve ljude« (38). Posve je izvan sumnje da onaj koji želi »izložiti jasnije neka poglavlja crkvene nauke s namjerom da pouči« ima doktrinarno značenje. Istina je da Koncil nije imao namjeru sustavno iznijeti nauku o braku, nego samo neka njena poglavlja. Koncil je zapravo htio osvijetliti glavne istine o ženidbi u jednom pastoralnom stilu koji je razumljiv svim ljudima. Prema tome, bez krznanja možemo zaključiti da koncilski tekst o braku ima doktrinarno značenje. Druga karakteristika koncilskog

37 Budući da je tekst upućen i svim ljudima, Koncil će zacrtati generalne smjernice i neće ulaziti u detalje.

38 Cf. G. S., br. 47

teksta o braku sastoji se u tome što se u njemu iznose opće smjernice. Tekst ne ulazi u detalje. Naime, budući da je tekst upućen čitavom čovječanstvu, on se ne zaustavlja na pojedinostima, nego daje globalnu viziju braka.

Slijedeći bitan momenat koncilskog teksta je njegova posvemašnja zasnovanost na Svetom pismu. Preokupacija koncilskih otaca bila je u tome da čovječanstvu, koje, zaboravljajući na svjetlo Božje objave, prečesto luta i upada u teške zablude, kaže koju riječ o glavnim problemima suvremenog društva, inspiriranu na svjetlom Evanđelja. Do koje je mjere koncilski tekst o braku i obitelji nadahnut Svetim pismom, vidi se i iz toga što u 6 točaka tog teksta biva citirano čak 35 raznih biblijskih tekstova, a četiri teksta su čak doslovno prenesena (39). Bez daljnjega se može reći da biblijska nauka o braku u *Gaudium et spes* nalazi svoju posvemašnju kolokaciju.

Najveća novost koncilskog teksta o braku sastoji se u tome što se u njemu brak promatra s personalističko-egzistencijalnog stajališta. Koncil promatra brak polazeći od bračnih drugova koji ga tvore. Brak se ne promatra više polazeći od njegovog glavnog cilja — prokreacije kao što je to činila tradicionalna nauka. Rezultati ovog novog pristupa braku su očiti. Naime, na vidjelo su izašla razna dobra kojima ga je Bog, začetnik braka, obdario. Među tim dobrima nalazi se i prokeracija. Ovakav pristup braku posebno je osvijetlio i naglasio važnost zajedništva života i sudbine u koju stupaju supruzi njihovim neopozivim i posvemašnjim predavanjem jednog drugome. I na kraju, ovaj pristup braku poglavito je osvijetlio i valorizirao bračnu ljubav, koja je duša braka, i kojom mora biti prožet svaki čin bračnog drugovanja.

Općenito je od teologa prihvaćeno da je ova individualistička koncepcija braka najveća novost koju je Koncil donio na tom području. Spomenimo i to da svi postkoncilski dokumenti slijede tu koncepciju. Sv. otac Pavao VI. izjavio je, nakon objavljivanja *Humanae vitae*, da je i u tom dokumentu rado slijedio personalističku koncepciju braka, koju je zacrtao II. vatikanski sabor (40).

Uz ove općenite oznake treba spomenuti još neke momente koji su od dubokog značenja. U prvom redu — inzistiranje teksta da je brak sveta institucija (*institutio sacra*). Tri su temelja njegove svetosti: 1) Brak je svet jer je božanska ustanova, i to prva ustanova. Naime, čim je Bog stvorio muško i žensko, odmah ih je sjedinio u bračnu zajednicu. Štoviše, brak je ustanova koja je postojala i prije pada praroditelja u raju zemaljskom (41); 2) Brak je svet jer ga je Krist Gospodin uzdigao na dostojanstvo sakramenta. On je, prema tome, sredstvo spašenja i milosti. Prema Kristovom Evanđelju brak je jedan od načina da se bude kršćanin. Jedni su u sebi po Kristovoj nauci pozvani na djevičanstvo, a drugi na ženidbu. Oba načina su u sebi dobra, svakome

39 Doslovni tekstovi citirani u koncilskom tekstu uzeti su iz: Gen 1, 18; Gen 2, 18; Mt 19, 4; Mt 19, 6.

40 Cf. PAOLO VI, *La preparazione, i motivi, le finalità della Lettera Enciclica »Humanae Vitae*, in *L'Osservatore Romano*, 1 agosto 1968, 1

41 Cf. Gen 1, 26—28; Gen 2, 18—25.

je dano da slijedi jedno ili drugo (42); 3) Brak je na kraju svet jer je izvor života. Po braku su muškarac i žena pozvani da sudjeluju s Bogom u djelu stvaranja.

Mislim da nije potrebno mnogo mudrovati da bi se shvatilo kako je ovo poimanje braka veoma daleko od onog gdje se brak gleda kao nešto negativno, što se može opravdati i osmisliti samo time što je usmjeren ka rađanju.

Važno je spomenuti i to da koncilski tekst nigdje nije upotrebio riječ »contractus matrimonialis«. Namjesto te riječi upotrebljava se »foedus coniugale«, ili pak »institutum matrimoniale«. Kao što je veza između Boga i izabranog naroda, odnosno između Krista i Crkve, nazvana savezom, isto tako veza muža i žene u koncilskom tekstu biva označena riječju »foedus — savez«. Prema tome, brak nije nikakva trgovina da bi ga se označivalo riječju »ugovor«, nego je posvemašnje ujedinjenje sudbina i života dviju osoba koje se mora nazvati »savezom«. Kao što je Božji savez s izabranim narodom, kao i Kristov sa Crkvom, savez vjernosti, tj. jedinstven i prožet ljubavlju, isto tako i savez supruga mora biti savez vjernosti, tj. jedinstven, nerazrješiv i prožet ljubavlju.

Kad su neki koncilski oci inzistirali da se u tekst ipak unese riječ »bračni ugovor«, relator mješovite komisije koja je tekst pripremila je ustvrdio da je komisija, potaknuta velikim brojem dopisa, upućenih od koncilskih otaca, usvojila riječ »savez«. Prema tome, riječ »ugovor« se ne prihvaća, dapače komisija smatra da se riječju »savez« još jasnije ističe »neopozivi osobni pristanak supruga« (43). U koncilskom tekstu će se uzalud tražiti još jedna formulacija, tako draga pretkoncilskoj teologiji. Naime, *Gaudium et spes*, govoreći o ciljevima braka, nigdje ne spominje *hijerarhični poredak ciljeva*. Koncil je pronašao novo rješenje, o kojem ćemo govoriti kad budemo detaljnije prikazivali ciljeve braka prema koncilskoj nauci. Tim novim rješenjem, po mom sudu, definitivno je uklonjen kamen smutnje mnogih teoloških raspr. Stvarno je teško prihvatiti da je sve ostalo u braku, izuzev rađanja, drugotno, da ne kažemo sporedno.

Bez sumnje, već ovo nabranje općenitih i posebnih karakteristika koncilskog teksta o braku i obitelji, pokazuje da je Koncil uistinu dao nove smjernice, te da je mnoge točke katoličke nauke o ženidbi stavio u jedno novo svjetlo i novu perspektivu.

6. BIT BRAKA PREMA GAUDIUM ET SPES

Mislim da je razumljivo da nije moguće u jednom predavanju iznijeti svu nauku II. vatikanskog sabora o ženidbi. Ovdje ćemo pokušati ukra-

42 Cf. FESTORAZZI F., *Principi di teologia biblica sul matrimonio e la famiglia*, in AA. VV., *Libro della famiglia*, Vol. II, Napoli 1971, pp. 19—42, koji uspoređujući djevičanstvo i brak piše: »Ambedue le vocazioni sono basate sulla fede e tendono a realizzare il regno dei cieli nella carità. Però si tratta di vie diverse, coesenziali come testimonianze contemporaneamente poste per un servizio differente nella Chiesa e nel mondo« (pp. 38—39).

43 Koje je razloge navela komisija vidi NAVARRETE U., *Structura iuridica matrimonii secundum Concilium Vaticanum II*, Romae 1968, pp. 78—80.

ko iznijeti kako se u *Gaudium et spes* govori o najintimnijoj biti braka, zatim kako su prikazani ciljevi braka i na kraju što je rečeno o bračnoj ljubavi.

☞ Kad je riječ o biti braka, rekli smo da se ona u pretkoncilskim traktatima poistovjećivala s predavanjem i primanjem prava na tijelo s obzirom na čine prikladne za rađanje i odgoj djece. Valjanost ili ne jednog braka ovisila je o tome da li su supruzi u činu privole formalno bili spremni to predanje i primanje izvršiti.

Koncil je konačno nadišao ovo tjeskobno poimanje braka time što naučava da se bit braka sastoji u »posvemašnjoj zajednici i zajedništvu čitavog života supruga« (usp. G.S., br. 48, 49, 50; formulacija biva ponovljena više puta u citiranim brojevima).

U broju 48 Koncil daje jednu definiciju braka u kojoj veli da je brak »intimna zajednica bračnog života i ljubavi, koju je Stvoritelj utemeljio i providio vlastitim zakonima, i koja se utemeljuje bračnim savezom, to jest osobnim neopozivim pristankom« (G. S., br. 48). Kako se vidi iz ovog koncilskog teksta, formulacija »intimna zajednica bračnog života« upotrebljava se kao sinonim riječi »brak — matrimonium«. To isto biva više puta (usp. G. S., br. 48, 49, 50). Iz navedenog je posve očito da je, prema koncilskoj nauci, najintimnija bit braka u *zajedništvu života supruga — communio vitae*. Ona se ostvaruje činom »... kojim supruzi sebe uzajamno predaju i primaju« (G. S., br. 48). Kako se vidi, Koncil ne govori više o »predavanju i primanju prava na tijelo«, nego »o predavanju i primanju čitavog sebe od strane supruga«. Prema koncilskoj nauci tjelesno darivanje supruga predstavlja »... vrhovni izraz posvemašnjeg predavanja i primanja sebe« u kojem se ostvaruje i fizičko jedinstvo, gdje nisu više dvoje nego jedno (G. S., br. 48).

Da je *zajedništvo života* ona najintimnija srž svakoga braka, vidi se i iz toga što Koncil tvrdi: »Brak nije ustanovljen samo za rađanje djece... Zbog toga, i kad nema djece, često puta tako željkovane, brak ostaje kao *zajednica i zajedništvo čitavog života* i zadržava svoju vrijednost i nerazrješivost« (G. S., br. 50). Ovu rečenicu su izričito zahtijevali misijski biskupi iz Južne Amerike i Afrike, jer se u njihovim sredinama često znade dogoditi da kršćani poistovjete bit braka s rađanjem, pa kad to rađanje nije moguće, muževi misle da mirne savjesti mogu otpustiti zakonitu ženu i oženiti se ponovno, čak i crkveno. Zato su biskupi tih zemalja tražili da Koncil najsvečanije naglasi da je bit kršćanskog braka u posvemašnjem zajedništvu života supruga koje ima svoju vrijednost i svoje značenje i onda kad je rađanje nemoguće.

I iz tekstova o braku u budućem Kodeksu biva očito da je koncilaska nauka o naravi i biti braka usvojena i da će se na njoj zasnivati budući zakonik. Tako se u kanonu 243 donosi slijedeća definicija braka: »*Matrimonium est intima totius vitae coniunctio inter virum et mulierem*« (44); a u kanonu 295, § 2, se veli: »... consensus matrimonialis est actus voluntatis quo vir et mulier foedere inter se constituunt consortium vitae coniugalis« (45); i na kraju u kanonu 303, § 2, određuje se da će ubuduće biti nevaljani oni brakovi u kojima bi »... si alterutra vel utra-

44 Cf. *Communications*, Vol. IX, N. 1, pp. 122—123.

45 *Ibid.*, pp. 124—125.

que pars positivo voluntatis actu excludat matrimonium ipsum aut ius ad vitae communionem... invalide contrahit« (46).

Prema mom osobnom mišljenju najveći doktrinarno-teološki doprinos Koncila na području nauke o braku jest upravo u tome što je ustvrdio da »zajedništvo života supruge« spada u samu bit braka.

7. CILJEVI BRAKA PREMA II. VATIKANSKOM SABORU

Već smo spomenuli da je Koncil izostavio formulaciju hijerarhičnog poretka ciljeva braka, gdje je samo prokreacija smatrana prvotnim, a prema nekima i esencijalnim ciljem, a svi ostali ciljevi drugotni i ovisni o prvom cilju.

Nauka Koncila s obzirom na ciljeve braka može se ukratko ovako sintetizirati: Brak je ustanova koju je Bog od početka ustanovio i obdario je mnogostrukim dobrima i ciljevima (G. S., br. 48). Koncilski tekst ne nabraja taksativno koja su to dobra i ciljevi. U tekstu se veli da je brak: »... po samoj svojoj naravi usmjeren prema rađanju i odgoju djece« (G. S., bbr. 48 i 50). Isto tako se veli da je brak po svojoj naravi usmjeren prema međusobnom pomaganju i služenju supruge, te prema posvemašnjoj integraciji života supruge (G. S., bbr. 48, 49, 50). Važno je primijetiti da sve ove usmjerenosti proizlaze iz same biti braka, čime se želi reći da su bitne. Znači, brak je po Koncilu usmjeren rađanju, međusobnom pomaganju i služenju supruge, te njihovoj posvemašnjoj integraciji. Ovi ciljevi se izričito spominju, što ne znači da su jedini, jer ne treba zaboraviti da Koncil veli: »... da je Bog obdario brak mnogostrukim dobrima i ciljevima« (G. S., br. 48). Koncilaska formulacija o ciljevima braka konačno nadilazi tradicionalnu formulaciju koja je ciljeve braka dijelila na: jedan primarni i ostale sekundarne, te je samim time izbjegnuta svaka daljnja polemika s tim u vezi. Dapače, sam Koncil upozorava da se ostale ciljeve braka ubuduće ne smije zanemariti na račun prokreacije: »... jer doista brak nije ustanovljen samo za rađanje djece«, štoviše »i kad nema djece, često puta tako željkovane, brak ostaje kao zajednica i zajedništvo čitavog života i zadržava svoju vrijednost i nerazrješivost« (G. S., br. 50).

Kad su se neki oci uplašili da bi ove formulacije mogle staviti u drugi plan prokreaciju, relator mješovite komisije je odgovorio da koncilaska formulacija »brak i bračna ljubav su po svojoj naravi usmjerene prema rađanju i odgoju potomstva« daleko jače ističe rađanje kao sastavni dio braka, nego tradicionalna formulacija koja kaže da je rađanje »prvotni cilj braka« (47).

8. BRAČNA LJUBAV PREMA KONCILU

Još jedan problem želimo ukratko iznijeti; problem bračne ljubavi. Kad je bračna ljubav jednom uvrštena u koncilsku diskusiju o braku,

46 Cf. *Communications*, Vol. IX, N. 2, pp. 374—375.

47 Za potpuni odgovor komisije cf. LIO E., *Natura sacra e ordinazione intrinseca del matrimonio nella dottrina della »Gaudium et spes*, Roma 1972, p. 33.

ona je polarizirala najveći dio diskusije, kako u koncilskoj dvorani tako izvan nje, napose u tisku. To je ujedno problem koji i u ovo postkoncilsko vrijeme najviše zaokuplja teološko-doktrinarnu raspravu o bračnu (48). Jedni žele pod svaku cijenu dokazati da bračna ljubav pripada najintimnijoj biti braka, a drugi to pobijaju. Evo kako je bračna ljubav prikazana u koncilskom tekstu.

Treba odmah precizirati da Koncil, kad govori o bračnoj ljubavi, ne misli na čisto afektivni osjećaj. Bračna ljubav o kojoj govori Koncil: »plane exsuperat labilem inclinationem mere affectivam« (49). Ovo se ne smije nikad izgubiti s uma kad govorimo o bračnoj ljubavi kako ju prikazuje Koncil.

S obzirom na bračnu ljubav na Koncilu su postojale tri tendencije.

Prva, ekstremno-konzervativna, htjela je da se o ljubavi uopće ne govori jer, po njihovom sudu, postoji opasnost da netko krivo shvati i protumači Koncil, te počne kasnije tumačiti kako je ljubav bitni elemenat braka o kojem bi čak ovisila sama njegova valjanost. Prema ovoj struji, bračna ljubav nije ništa drugo nego obični afektivni osjećaj koji danas jest, a sutra ga nema i koji nije moguće kontrolirati. Prema tome, uvesti jedan tako nestabilni elemenat u bit braka, značilo bi izložiti ga tolikoj nestabilnosti da bi svaki brak mogao biti stavljen u pitanje, kao što u stvari, prije ili kasnije, u mnogim brakovima dođe u pitanje taj afektivni osjećaj.

Ova ekstremno-konzervativna grupa bila je vrlo malobrojna. Njoj se suprotstavljala, također malobrojna, ekstremna grupa progresista koja je htjela pod svaku cijenu da se najintimnija bit braka poistovjeti s bračnom ljubavlju. Prema njima, ako nema bračne ljubavi, nema ni braka. Jasno je već na prvi pogled da od ovakvog poimanja braka pa do usvajanja razvoda postoji samo jedan korak, naime njegovo ozakonjenje. Prihvatiti ovo naučavanje značilo bi iznevjeriti se Evandelju, po kojem je brak nerazrješiv. Ono što Bog sveže, čovjek ne može nikad razvezati, neovisno o postojanju li nepostojanju bračne ljubavi.

Ogromni dio koncilskih otaca zastupao je srednje rješenje, prema kojem je bračna ljubav veoma važan elemenat u braku, napose ukoliko je promatramo s njene psihološko-egzistencijalne naravi. Promatrana tako, ljubav je duša braka, ona je motor bračnog života koji vodi i prožimlje cjelokupno ostvarivanje braka, od njegova postanka pa nadalje. Ljubav potiče zaručnike da ostave i oca i majku i da ostvare novo, ekskluzivno i nerazrješivo zajedništvo u kojem postaju jedno. Ljubav tu i takvu zajednicu podržava. U tom psihološko-personalističkom smislu može se reći da je brak »intimna zajednica ljubavi« (G. S., br. 48). Koncil je ovu formulaciju ponovio nekoliko puta. Zbog svega rečenog, bračnu ljubav treba maksimalno poštivati. Dapače, Koncil naglašava da pastiri duša moraju odgovarati od stupanja u brak zaručnike koje na to ne vodi iskrena i prava uzajamna ljubav (G. S., br. 49).

48 Cf. *L'amore coniugale, Annali di dottrina e giurisprudenza canonica*, Vol. I, Città del Vaticano 1971, gdje se može vidjeti bibliografija s tim u vezi.

49 Cf. *Acta Synodalia Sacrosancti Concilii oecumenici Vaticani II*, Vol. III, *Periodus tertia*, Pars V, Civ. Vat. 1975, p. 132.

Kad je ovakva nauka o bračnoj ljubavi bila prezentirana koncilskim ocima, dosta je biskupa izrazilo bojazan da bi ipak netko kasnije mogao tumačiti kako je *ljubav* sastavni dio same biti braka, napose zato što tekst nekoliko puta upotrebljava formulaciju »intimna zajednica života i ljubavi« (G. S., bbr. 48, 49, 50), kao sinonim riječi »brak«. Mješovitita komisija je odgovorila da se tom formulacijom ni u kojem slučaju nije željelo »insinuirati da bi ljubav pripadala onoj najintimnijoj biti braka, poradi čega bi se moglo poništiti brak ukoliko bi se dokazalo njeno nepostojanje« (50). Može se, prema tome, bez daljnjeg ustvrditi da Koncil nije imao namjeru naučavati da *ljubav* pripada samoj biti braka od koje bi ovisila njegova valjanost.

U postkoncilskom razdoblju ipak je bilo i ima čak velikih teoloških imena koja su zastupala i zastupaju da, po koncilskoj nauci, *ljubav* pripada biti braka (51). Počelo se čak događati i to da su neka sudišta u Nizozemskoj i Sjedinjenim državama Amerike, proglašavala ništettim brakove, jer se »dokazalo« da se zaručnici u času sklapanja braka nisu »voljeli«, odnosno da se nakon izvjesnog vremena »više ne podnose«. Kad je stvar počela zabrinjavati, intervenirao je papa Pavao VI, poznatim govorom održanim 9. veljače 1976.: *Allocutio ad Praelatos Auditores Sacrae Romanae Rotae* (52). U tom govoru Papa ističe veoma važno značenje bračne ljubavi koje ona ima u nastajanju i življenju braka. On podvlači da je ljubav nezamjenjiva personalna vrijednost koja pomaže ostvarenje prave sreće supruqa. Upravo u tom značenju ljubav je valorizirana od strane Koncila i dobila je nezamjenjivo mjesto u bračnom životu supruqa. Međutim, nastavlja Papa, brak je božanska institucija, koju je ustanovio i dao joj zakone sam Bog. Po tim Božjim zakonima ta je institucija nerazrješiva. Zato, kad supruzi neopozivim pristankom u nju ulaze, prihvaćaju i njeno objektivno ustrojstvo koje je Bog zamislio. To objektivno ustrojstvo ne može ovisiti ni od jednog subjektivnog raspoloženja zaručnika. Papa u tom svom govoru također ističe kako su koncilski oci redom, u svojim interventima u koncilskoj dvorani, naglašavali da valjanost braka doista ne može ovisiti o postojanju ili nepostojanju *ljubavi*. Poslije ovog govora Pavla VI. teolozi uglavnom prihvaćaju da ljubav ne spada na najintimniju bit braka.

ZAKLJUČAK

Želja Koncila »da jasnije izloži neka poglavlja crkvene nauke i tako pouči i ohrabri kršćane i sve ljude« (G. S., br. 47) doista je ostvorena. Ostaje na teolozima, moralistima i kanonistima da razmišljaju nad Koncilskom naukom o braku i da je izraze u čitavom njenom bogatstvu. Istina, za to su potrebna desetljeća, ako ne čak i stoljeća. Uz to je potreb-

50 Cf. LIO, *Natura sacra e ordinazione intrinseca del matr...*, p. 7

51 Cf. FAGIOLO V., *Essenza e i fini del matrimonio secondo la costituzione pastorale »Gaudium et spes« del Vaticano II*, in AA. VV., *L'amore coniugale*, već citirano, pp. 57—107; *Ibid.*, *Amore coniugale ed essenza del matrimonio*, pp. 179—185; HÄRING B., *Pastorale Konstitution über die Kirche in der Welt von heute*, in *Lexikon für Theologie und Kirche. Das Zweite Vatikanische Konzil. Dokumente und Kommentare*, III, Freiburg 1968, pp. 423—447; LENER S., *L'oggetto del consenso e l'amore nel matrimonio*, in *L'amore coniugale* (već citirano) pp. 125—177.

52 Cf. PAOLO VI, *Allocutio ad Praelatos Auditores, Advocatos et Officiales Tribunalis Sacrae Romanae Rotae*, in AAS 68 (1976) pp. 204—208.

no mnogo dobre volje i studija, napose zato da bi se uvidjele sve posljedice koncilске nauke na moralnom i pravnom polju, jednom riječju: u praksi. Pa i ovaj naš *Teološko-pastoralni tjedan za svećenike*, organiziran od strane Katoličkog bogoslovnog fakulteta u Zagrebu, posvećen isključivo sakramentu ženidbe, želi biti jedan doprinos tom proučavanju. No već je sada sigurno jedno: katolička nauka o braku ne može se tumačiti onako kako o njoj pišu pretkoncilski manuali. Sigurno je i to da je, poslije koncilskog teksta o braku, neodrživa nauka o biti braka koja je prikazuje u tjeskobno-biološkoj perspektivi, svodeći je na »predavanje i primanje prava na tijelo s obzirom na čine prikladne za rađanje«. Brak je, po koncilskoj nauci, »intimna zajednica života i ljubavi supruge, po svojoj naravi usmjerena rađanju potomstva, uzajamnom poganju i posvemašnjoj integraciji supruge«.

RIASSUNTO

Nella prima parte dell'articolo vengono accennati e brevemente esposti alcuni dei più gravi errori circa il matrimonio che si sono stati in questo nostro ventesimo secolo.

Nella seconda parte viene esposta in sintesi la dottrina tradizionale circa la natura-essenza, le proprietà essenziali e circa i fini matrimonio, partendo dalle formulazioni al riguardo che si trovano nel Codex Juris Canonici. Questo soprattutto per poter vedere poi come il Concilio Vaticano II abbia dato molti nuovi accenti, proprio riguardo all'essenza, ai fini del matrimonio, ed all'amore coniugale.

Nella terza parte dell'articolo viene esposto in breve l' ITER del testo conciliare che dimostra l'evoluzione della prospettiva del matrimonio che ci fu nel Concilio. Vengono poi delineate le caratteristiche generali del testo della Gaudium et spes, nn. 47—52, riportandone breve contenuto. In fine si parla di tre problemi particolari.

1. Della natura del matrimonio che consiste secondo il Vaticano II nella communio vitae che deve essere realizzata con il totale dono di se degli sposi.

2. Dei fini del matrimonio che non vengono più strutturati gerarchicamente come prima del Concilio. Per i fini si dice che provengono dalla natura stessa del matrimonio. Essi non vengono enumerati tassativamente, ma si parla in tal modo soltanto della procreazione, dal reciproco aiuto e sostegno degli sposi e della loro integrazione. Tutti e tre provengono dalla natura stessa del matrimonio.

3. Dell'amore coniugale che nel testo conciliare trova finalmente la sua valorizzazione ed il suo collocamento nel matrimonio. Esso ne è l'anima ed il motore realizzatore e accompagnatore. Tuttavia per il Concilio esso non entra a far parte dell'essenza del matrimonio. Quindi secondo la dottrina del Concilio l'amore coniugale non riguarda la validità del matrimonio.

Nella conclusione viene asserito che il Concilio abbia veramente dato nuovi accenti e nuove indicazioni circa la dottrina del matrimonio, il che è apparso anche dalla trattazione. Viene anche sottolineato che si dovrà studiare ancora se si vuol'approfondire ulteriormente il significato del testo conciliare, e se si vuol' capire tutte le conseguenze sul terreno di prassi.